

Türkiye’de Yaşlı Yetişkinlerde Öznel İyi Oluşun Belirleyicileri¹

Özlem İPEK

Tarsus Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü
ozlemipek@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3711-3258

Öz

Uzun yaşam süreleri ve düşük doğum hızları gibi nedenlerle dünya genelinde yaşlıların nüfus içindeki sayısı ve oranı giderek artmaktadır. Yaşlı yetişkinlerin yeterli sağlık ve öznel iyi oluşa sahip olmaları, sağlıklı ve pozitif yaşlanan bir toplumun inşası için önem arz etmektedir. Bu durum iktisadi açıdan belirli sağlık ve sosyal hizmetlere ek yatırım gerektirebilmekte ve önemli ekonomik maliyetlere neden olabilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de yaşayan yaşlı yetişkinlerin öznel iyi oluşlarının belirleyicileri 2018 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri seti yardımıyla sıralı logit yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, gelir ve sağlık durumunun yanı sıra yaşlılarda öznel iyi oluşu üzerinde önemli etkiye neden olan faktörlerin sırasıyla aile birlikte yaşama ve din ile ilgili olma durumları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öznel İyi Oluş, Yaşlılık, Yaşlı Yetişkinler, Sıralı Logit
Jel Sınıflandırma Kodları: D10, I31, J14

The Determinants of Subjective Well-Being of Older Adults in Turkey²

Abstract

The number and ratio of elderly in the population have been increasing worldwide due to some factors such as long lifetimes and low birth rates. Having adequate health status and subjective well-being of older adults is important to build a healthy and positive aging society. In economics, this reality may require additional investment in certain health and social services and may incur important economic costs. This study aims to identify the determinants of subjective well-being of older adults living in Turkey. For this purpose, determinants of subjective well-being of older adults living in Turkey are analyzed using the 2018 Life Satisfaction Survey micro data sets applying the ordered logit method. As a result of the analysis, it is concluded that the most important factors affecting the subjective well-being of the elderly are, as well as income and health status, respectively, family living together and religion.

Keywords: Subjective Well-Being, Elderly, Older Adults, Ordered Logit
Jel Classification Codes: D10, I31, J14

¹ Bu çalışma Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından düzenlenen ICE-TEA 2021 Yedinci Uluslararası Ekonomi Konferansı’nda özet bildiri olarak sunulan çalışmanın genişletilmiş halidir.

² Extended abstract is presented at the end of the article.

Geliş Tarihi (Received): 29.04.2021 – Kabul Edilme Tarihi (Accepted): 25.02.2022

Atıfta bulunmak için / Cite this paper:

İpek, Ö. (2022). Türkiye’de Yaşlı Yetişkinlerde Öznel İyi Oluşun Belirleyicileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12 (1), 84-103. Doi: 10.18074/ckuiibfd.929441.

1. Giriş

Dünya’da yaşam beklentisindeki artış ve doğurganlık seviyelerindeki azalış küresel nüfusun yaş yapısında bir değişim yaratmakta ve bu değişim demografik yapıda dönüşümlere neden olmaktadır. Yaşam sürelerindeki artış toplam nüfustaki yaşlıların oranını arttırmakta ve dolayısıyla genç nüfus yapısından yaşlanan nüfus yapısına geçiş hızlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Yaşlı Nüfusu 2020 raporuna göre, 65 yaş ve üstü kişi sayısı 727 milyon olarak tahmin edilmiştir. Yapılan projeksiyonlar önümüzdeki otuz yılda, dünya genelinde yaşlıların sayısının iki kattan fazla artış göstereceğini ve 2050’de 1,5 milyarı aşacağını göstermektedir. Ayrıca, 2020 yılında dünya genelinde %9,3 olan 65 yaş ve üstü nüfusun payının 2050 yılında %16,0’ya çıkacağı öngörülmektedir (UN, 2020).

Dünya’da yüksek yaşlı nüfus oranının varlığı ve bu oranın artacağı öngörüsü sağlıklı yaşlanma süreci, yaşam kalitesi ve öznel iyi oluş (ÖİO) kavramlarını ön plana çıkartmaktadır. Son yıllarda, sosyal göstergelerden biri olarak kabul gören öznel iyi oluş, yaşam kalitesinin en önemli ölçütlerinden biri haline gelmiştir (Andrew ve Whitney, 1974). Öznel iyi oluş, insanların yaşamlarına ilişkin öznel değerlendirmelerine bağlı olarak sahip oldukları esenlik düzeyini tanımlamak için kullanılan genel bir terim olmakla birlikte, yaşam doyumu, önemli alanlarla ilgili tatmin, olumlu etki ve düşük düzeyde olumsuz etki gibi birçok bileşenden oluşmaktadır (Diener, 2000). Yetişkinlerin yeterli sağlık ve öznel iyi oluşa sahip olmaları, sağlıklı ve mutlu yaşlanan bir toplumun inşası için önem arz etmektedir. Öznel iyi oluşu belirleyen demografik ve ekonomik faktörlerin tespiti yaşlılarının refahını artırmayı amaçlayan etkin müdahale politikalarını geliştirmek ve mevcut politikaları iyileştirmek için karar alıcılara önemli bilgiler sağlayacaktır.

Diğer taraftan, 2019’un sonundan itibaren küresel olarak etkileri devam eden COVID-19 salgınının hızla yayılması karşısında hükümetler, virüsün yayılmasını engellemek, ölümlerin sayısını azaltmak ve salgının sosyoekonomik etkileriyle başa çıkmak için çeşitli politikalar benimsemektedirler. Bu politikalar tüm nüfusu kapsayan stratejilere dayanmakla birlikte öncelikli olarak kırılgan gruplar üzerinde etkinlik sağlayacak önlemleri içermektedir. Mevcut veriler, genel olarak yaşlıların hastalığa daha duyarlı olduğunu ve yaşlılarda daha yüksek ölüm oranlarının olduğunu işaret etmektedir (WHO, 2020). COVID-19 pandemi süreci yaşlı insanların günlük rutinlerinde, aldıkları bakım ve destekler ile sosyalleşme yöntemlerinde değişimler yaratmaktadır. Bu değişime uyum sağlama, yaşlıların hem mental hem de fiziksel sağlıkları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle, kırılgan grup içinde yer alan yaşlı yetişkinler için sağlıklı yaşlanmayı teşvik etmek için fırsatlar yaratmanın, önlemler almanın önemli olduğu bir kez daha ön plana çıkmıştır.

Türkiye’de toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfusun payı artarken çocuk ve genç nüfusunun payı da dünya trendine paralel olarak azalmaktadır. Türkiye’de yaşlı

nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı 2014 yılında %8,0 iken, 2019 yılında %9,1'e yükselmiştir. Nüfus tahminlerine göre yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9 ve 2060 yılında %22,6 olacağı öngörülmektedir (İstatistiklerle yaşlılar, 2020). Türkiye'de demografik dönüşüm süreci devam etmekte iken, geçmişteki yüksek doğurganlık oranları nedeniyle genç bir nüfus yapısına sahip olursa da yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %10 seviyelerine yaklaşmaktadır. Bu durum yaşlı nüfusa sahip ülke niteliğine geçişin bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir (Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi, 2020).

Bu bağlamda, giderek artan yaşlı nüfusun sağlıklı yaşlanması, yaşlıların öznel iyi oluşlarında yaşanacak artışları etkileyen faktörlerin tespit edilmesi, yaşlılara yönelik politikaların geliştirilmesi ve bir bütün olarak toplum refahının artırılabilmesi açısından önemlidir. Covid-19 ile birlikte özellikle son dönemlerde yaşlı yetişkinlerin iyi oluşlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi hem araştırmacılar hem de politika yapıcılar tarafından giderek artan şekilde ilgi görmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de yaşayan yaşlı yetişkinlerin öznel iyi oluşlarının belirleyicileri 2018 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri seti yardımıyla sıralı logit yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma ile Türkiye'de yerleşik 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun öznel iyi oluşuna etki eden faktörlerin belirlenmesi ile, kırılğan bu grubun sağlıklı ve mutlu yaşlılık dönemi geçirmeleri için gerekli adımların atılmasına katkı sağlanacaktır. Ayrıca, iktisadi açıdan belirli sağlık ve sosyal hizmetlere ek yatırım gerektirebilen ve önemli ekonomik maliyetler doğurabilecek politikaların önceden belirlenmesi için de karar alıcılara önemli bilgiler sunulacaktır. Her ne kadar son dönemde yaşlı yetişkinlerin iyi oluşlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi literatürde artan şekilde ilgi görse de Türkiye özelinde yapılan çalışmalar ne yazık ki sınırlı kalmıştır. Bu anlamda, bu çalışmanın Türkiye hanehalkları üzerinden ampirik sonuçlar sağlayarak ilgili literatüre destek vermesi beklenmektedir.

Çalışmanın ilerleyen bölümünde literatüre yer verilmiş, sonrasında analizde kullanılan veri seti ve model tanıtılmış, üçüncü bölümde model sonuçlarına yer verilmiştir. Çalışma sonuç ve tartışma bölümü ile sonlandırılmıştır.

2. Literatür

Bireylerin "yaşam kalitesi" ve "bireysel refah" konusundaki endişelerinin artması ile sosyal göstergeler üzerinden yapılan çalışmalar giderek artmaktadır. Sosyal göstergeler en geniş anlamda öznel ve nesnel olarak ikiye ayrılmaktadır. Öznel göstergeler, kişilerin algılarına ve duygularına dayanan kendi kişisel yaşamı ve deneyimleri hakkındaki bildirimleri içermektedir. Temel olarak, öznel iyi oluş, bilişsel ve duyuşsal olmak üzere birbiriyle ilişkili iki alandan oluşmaktadır. Öznel iyilik halinin bilişsel alanı, doyum ve doyumun bilişsel yargısı olarak

tanımlanmaktadır. Duyuşsal alan, olumlu ve olumsuz duygulanım ile tanımlanmakta, olumlu duygulanım, neşe, mutluluk ve memnuniyet gibi olumlu ruh halini ifade ederken, olumsuz duygu üzüntü, suçluluk ve utanç gibi olumsuz duygusal tepkileri yansıtmaktadır. Kısaca öznel iyi oluş, bireyin hayatı hakkında nasıl hissettiği ve düşündüğünü ifade etmektedir (Andrew ve Whitney, 1974). Nesnel ölçütler ise kişilerin kendi hayatlarının bir parçası olmayan olayların veya durumların bildirimine dayanmaktadır.

Literatürde, öznel iyi oluş insanların yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde, kişilerin yaşamlarını nasıl algıladıkları ve değerlendirdiklerini öz bildirim yoluyla tanımlayan gösterge olarak ele alınmasına rağmen (Cummins vd., 2002; Schimach ve Diener, 2003) öznel iyi oluşun kesin tanımı ve nasıl ölçüleceği tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Öznel iyi oluş ölçütünün gelişimiyle birlikte, ölçümü için çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Genel olarak, öznel iyi oluş, doğrudan öznel iyi oluş anketleri yardımıyla elde edilen ve yaşam doyumu veya mutluluk üzerine yapılan öz bildirimler neticesinde oluşturulan kategorik değişkenler yardımıyla ölçülmektedir (Fordyce, 1978; Diener vd., 1991; Chen ve Short, 2008; Brown ve Tierney, 2009; Wang vd., 2011; Addai vd., 2014; Tran vd., 2017; Carandang vd., 2020; Chin vd., 2020; Moreno-Agostino vd., 2021). Çalışmalarda genellikle öznel iyi oluş değişkeni öz bildirim yolu ile elde edilen yaşam doyumu ve mutluluk olarak iki farklı göstergeden oluşan temsili değişken olarak ele alınmıştır.

İlgili literatürde, öznel iyi oluşun belirleyicileri üzerine yapılan çok sayıda çalışma mevcuttur (Diener 1999; Benfield 2008; Tajvar vd. 2008; Noll ve Weick 2010; Addai vd., 2014; Schneider vd., 2014; Jivraj ve Nazroo 2014; Soukiazis-Ramos 2016; Dagostino vd., 2019; Carandang vd., 2020). Bu çalışmalarda genel olarak yaş, cinsiyet, eğitim durumu, hanehalkı geliri, medeni durum, sağlık, din ile ilgili olma, aile ile yaşama gibi sosyo-ekonomik değişkenlerin öznel iyi oluşu etkileyen faktörler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, birçok çalışma farklı ülke örnekleri üzerinden yaşlı insanlarda öznel iyi oluşun belirleyicilerine dair ampirik kanıtlar sunmaktadırlar (Okun ve Stock, 1987; Iwarson ve Isacsson, 1997; McAuley vd., 2000; Chen ve Short 2008; Lau vd., 2008; Katz, 2009; Mhaolain vd., 2010; Wang vd., 2011; Yeung ve Breheny, 2015; Zhou vd., 2015; Lukaschek vd., 2017; Carmel vd., 2017; Tran vd., 2017; Hassan vd., 2018; Vlachos vd., 2019; Lai vd., 2020; Carandang vd., 2020; Agostino vd., 2021). Çalışmalarda öznel iyi oluş değişkeni, bireylerin algıladıkları yaşam kalitelerini öz bildirim yoluyla tanımladıkları değişken olarak ele alınmaktadır. Çalışmalardan elde edilen genel sonuç öznel iyi oluşun kültürel, ekonomik, sosyal ve demografik değişkenlerden etkilendiğidir. Yapılan çalışmalarda önemli demografik değişkenlerden biri olan eğitimin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi net olarak ortaya konulamamıştır. Bazı çalışmalarda herhangi bir ilişki tespit edilemezken (Lau vd., 2008), bu ilişkinin düşük (Brown ve Tierney, 2009; Tran vd., 2016) ve yüksek elde dildiği çalışmalar da mevcuttur (Wang vd., 2011; Lukaschek vd., 2017; Lai vd., 2020; Agostino vd., 2021). Cinsiyet değişkeninin öznel iyi oluşa olan etkisini ele alan çalışmalarda, genellikle

kadınların erkeklere kıyasla daha düşük öznel iyi oluşa sahip olduğu gözlemlenmektedir (Lau vd., 2008; Wang vd., 2011). Evlilik ve birlikte yaşamın yalnız yaşama ve boşanmaya kıyasla öznel iyi oluş üzerinde olumlu ve yüksek seviyede ilişkili olduğuna dair bulgular vardır (Chen ve Short, 2008; Carandang vd., 2020; Agostino vd., 2021). Ayrıca, aile ve kültürel bağların etkisini ortaya koyan eş veya çocuklarla birlikte yaşamın öznel iyi oluşu arttırdığı yönünde sonuçlar elde edilmiştir (Chen ve Short, 2008; Katz, 2009; Hassan vd., 2018). Lukascheck vd., (2017), tek yaşamın öznel iyi oluş üzerindeki olumsuz etkisinin sadece yaşlı kadınlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu tespit etmiştir. Literatürde yaşlıların sahip olduğu gelir düzeyi ile öznel iyi oluşları arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir (Wang vd., 2011; Lukascheck vd., 2017; Tran vd., 2017; Lai vd., 2020; Agostino vd., 2021).

İyi psikolojik ve fiziksel sağlığın, yaşlılarda öznel iyi oluş üzerinde olumlu ve güçlü bir etkiye sahip olduğu üzerinde fikir birliği mevcuttur (Okun, 1987; McAuley vd., 2000; Mhaolain vd., 2010; Wang vd., 2011; Tran vd., 2016; Carmel vd., 2017; Lukascheck vd., 2017; Carandang vd., 2020; Agostino vd., 2021). Bunun yanı sıra Lau vd. (2008) çalışmasında, kronik hastalık ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki incelenmiş ve öznel iyi oluş üzerinde olumsuz etkisinin olduğu belirtilmiştir. Son olarak, dinle ilgili olmanın yaşlıların öznel iyi oluşları üzerinde etkisine ilişkin tutarsız sonuçlar elde edilse de (Hassan vd., 2018), dindarların dindar olmayanlardan daha yüksek öznel iyi oluşa sahip olduğuna dair kanıtlar mevcuttur (Brown ve Tierney, 2009; Tran vd., 2017).

Türkiye için yaşlılarda öznel iyi oluş üzerine yapılan araştırmaların genellikle yerel düzeyde örneklem üzerinden yapıldığı gözlemlenmektedir. İnal vd., (2007) İstanbul Darülaceze Yaşlı Bakımevinde yaşayan 133 yaşlı birey üzerinden yaptıkları analizde, yaşlılarda fiziksel etkinliğin hayat memnuniyetini önemli ölçüde artırdığı tespit edilmiştir. Özer (2004) İzmir bölgesinde ve kent merkezinde yer alan üç huzurevinde yaşayan yaşlılardan seçilmiş 240 örneklem üzerinden yapmış olduğu çalışmada aile ortamında yaşayan kadın ve erkeklerin huzurevinde yaşayan kadın ve erkeklere göre yaşam doyumunun yüksek olduğu saptanmıştır. Beyaztaş vd., (2012) Sivas ilinde yaşayan 71 yaşlı birey üzerinden mülakat yoluyla elde ettikleri veriler yardımıyla yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetine etki eden faktörleri araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen en önemli bulgunun yaşlı bireylerin yalnızlık çektiği ve bu durumun yaşam memnuniyetlerini önemli ölçüde azalttığı, deneklerin yaklaşık olarak %60'nın ailesi ile birlikte yaşamak istediğidir. Yine Sivas ilinde yaşayan yaşlılar üzerinden yapılan bir diğer çalışmada yaş arttıkça yaşam kalitesinin düştüğü, öğrenim durumu yükseldikçe yaşam kalitesinin arttığı ve bireylerde kronik hastalık bulunması durumunda yaşam kalitesinin azaldığı tespit edilmiştir (Güler ve Akal, 2009).

Türkiye'de yerel düzeyde yapılan çalışmaların yanı sıra ülke kapsamındaki verilerden hareketle yapılan araştırmalar sınırlı sayıda kalmıştır. Bu araştırmalardan

biri olan Çelik vd., (2018) çalışmasında 2012 yılı Türkiye Sağlık Araştırmaları verileri kullanılmıştır. Toplamda 65 yaş üzeri 2959 gözlem üzerinden yapılan analizde sosyo-demografik faktörlerin yaşlıların öznel iyi oluşu üzerinde önemli etkilere neden olduğu ileri sürülmüştür. Subaşı ve Hayran (2005) ile Altay ve Avcı (2009) sosyo –demografik faktörlerin yaşlıların öznel iyi oluşu üzerinde önemli etkilere neden olduğunu belirtmektedirler. Selim (2008), Türkiye genelinde yaşam memnuniyetinin belirleyicilerini 1990, 1996 ve 2001 yıllık yatay kesit WVS (World Values Survey) verisi üzerinden sıralı logit modeli ile araştırmıştır. Çalışmada sağlık durumu, gelir ve bir işte çalışıyor olmanın yaşlılarda öznel iyi oluşu arttıran önemli değişkenlerden olduğu, bireylerin orta veya yüksek eğitime sahip olmalarının ise etkisinin belirsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada kişinin hayatında eğer inanç önemli bir yere sahipse bu durumun öznel iyi oluşu arttırdığı tespit edilmiştir.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, genellikle sağlık bilimleri kapsamında ve alan çalışmalarından elde edilen veriler yardımıyla yapılan çalışmaların olduğu ve örneklem boyutunun sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Din ile ilginin yaşlılarda öznel iyi oluş üzerindeki etkisinin ise sadece Selim (2008) çalışmasında dikkate alındığı ancak bu çalışmada ise kukla değişken olarak kullanılması nedeniyle dini inanç seviyesi ile öznel iyi oluş arasındaki etkinin tam olarak ortaya konulamadığı görülmektedir. Tüm bu açılar dikkate alındığında mevcut çalışmanın literatürdeki ilgili boşluğu doldurması beklenmektedir.

3. Veri Seti ve Model

3.1. Veri Seti

Çalışmada, Türkiye’de yaşayan yaşlı yetişkinlerin öznel iyi oluşlarının belirleyicileri 2018 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması (YMA) Mikro Veri Seti kullanılarak araştırılmıştır. Veri seti bireyin genel mutluluk algısını, toplumsal değerlerini, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyetini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetini ölçmek ve bu memnuniyet düzeyinin zaman içindeki değişimini takip etmek amacıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2003 yılından bu yana düzenli olarak her yıl yapılmaktadır (TÜİK, 2018). Analizde kullanılan veri seti yıllık yatay-kesit özelliğinde olup 65 ve üzeri yaşta toplam 1291 gözlem yer almaktadır. Ancak söz konusu gözlem örneklem ağırlığı olan faktör değişkeni ile ağırlıklandırıldığında ülke genelinde 7099228 yaşlı yetişkini temsil etmektedir.

Bağımlı değişken olan öznel iyi oluş değişkeni, gözlemlerin ankette yer alan ‘Yaşamınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde ne kadar mutlusunuz?’ sorusuna verdikleri cevaplar doğrultusunda beşli kategorik değişken olarak oluşturulmuştur. Kişilerin mutluluk düzeylerini belirten sıralı kategorik değişken, 1: çok mutsuz 2: mutsuz, 3: orta, 4: mutlu 5: çok mutlu olacak şekilde sıralanmıştır. Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler bireylere ait cinsiyet, eğitim seviyesi, aile ile

yaşam, sağlık durumu, din ile ilgi ve gelir düzeyi ilgili literatüre paralel olarak belirlenmiştir.

Bağımsız değişkenlerden cinsiyet değişkeni, kadın ise 1, erkek ise 2 değerini alan ikili kategorik değişkendir. Eğitim seviyesi okur-yazar olmayan için 1, ilkököl mezunu için 2, orta okul mezunu için 3, lise için 4 ve yüksek öğrenim için 5 değerini alan kategorik değişkendir. Bireylerin aile ile birlikte yaşama durumunu gösteren aile değişkeni, bireyler aile ile yaşamıyorsa 1, yaşıyorsa 2 değerini almaktadır. Sağlık durumu değişkeni kişilerin öz bildirimlerine dayanan son bir yılda ciddi bir sağlık problemi yaşayıp yaşamama durumunu gösteren ikili değişkendir. Sağlık problemi yaşamıyorsa 1, yaşıyorsa 2 değerini almaktadır. Din ile ilgi düzeyi anket formundan elde edilmiş olup bireyler din ile ilgisiz ise 1, orta ilgili ise 2 ve çok ilgili ise 3 olacak şekilde sıralı kategorik değişken olarak modele eklenmiştir. Son olarak gelir değişkeni hanenin aylık toplam net gelirine bağlı olarak değerler alan beşli sıralı kategorik değişkendir.³

Tablo1 ilgili değişkenlere ait özet istatistikleri sunmaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, ilgili yıl için ankete katılan yaşlı bireylerin %61'i kendisini mutlu, %2'si ise çok mutsuz olarak nitelendirmiştir. Bireylerin %56'sı kadın %44'ü erkektir. Veri setinin büyük bir bölümü okuryazar olmamakla birlikte, %7'si yükseköğrenime sahiptir. Bireylerin %81'lik bir kısmı aile ile yaşamaktadır ve bireylerin %69'u sağlık problemi yaşamadığını belirtmiştir. Bireylerin %15'i kendilerini dinle orta ilgili, %73'ü çok ilgili olarak nitelendirmektedir. Bireyler aylık toplam net gelirlerine göre değerlendirildiğinde %41'inin en düşük gelir grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Özet Frekans Dağılımları

Değişkenler	Kategoriler				
	1	2	3	4	5
ÖİÖ	% 2	% 10	% 27	% 55	% 6
Cinsiyet	% 56	% 44	-	-	-
Eğitim	% 43	% 39	% 5	% 6	% 7
Aile ile yaşam	% 19	% 81	-	-	-
Sağlık sorunu	% 69	% 31	-	-	-
Din ile ilgi	% 12	% 15	% 73	-	-
Gelir	% 41	% 18	% 15	% 16	% 10

3.2. Model

Sıralı logit modeli bağımlı değişkenin ordinal olarak sıralanabildiği durumlarda tercih edilmektedir. Çalışmada kullanılan öznel iyi oluş değişkeni sıralı kategorik değişken özelliğinde olmasından dolayı sıralı logit modeli tercih edilmiştir. Sıralı

³ 1. kategori: 0- 1 264 TL, 2. kategori: 1265- 1 814 TL, 3. kategori:1815- 2540 TL;4. kategori: 2541- 3721 TL, 5. kategori: 3722+ TL

logit modelinde gizli değişken y^* ; $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değerler alır. Sıralı logit modelinde yapısal Denklem 1’de gösterilmiştir.

$$y_i^* = \beta'x_i + \varepsilon_i \quad i = 1, \dots, n \quad (1)$$

Sürekli gizli değişken y^* kesikli formda Denklem 2’deki gibi sansürlenmektedir.

$$\begin{aligned} y_i &= 0 \text{ eğer } \mu_{-1} < y_i^* \leq \mu_0, \\ &= 1 \text{ eğer } \mu_0 < y_i^* \leq \mu_1, \\ &= \dots, \\ &= J \text{ eğer } \mu_{j-1} < y_i^* \leq \mu_j, \end{aligned} \quad (2)$$

μ değerleri eşik değerleri olarak adlandırılmakta ve bağımlı değişkenin sınırlarını belirtmektedir. Burada x_i açıklayıcı değişkenler matrisini, ε_i hata terimini, β tahmin katsayılarını ve $i = 1, \dots, n$ gözlemleri temsil etmektedir. Çalışmada kullanılan açıklayıcı değişken olan öznel iyi oluş değişkeninin 1: çok mutsuz, 2: mutsuz, 3: orta, 4: mutlu, 5: çok mutlu şeklinde sıralanmasından dolayı model söz konusu değişken doğal olarak sıralı sansürlüdür. Sıralı logit modelinde hem tahmin katsayılarının hem de eşik değerlerin gözlemler arasında değişmediği varsayılır. Dikkat edilirse β parametresi açıklayıcı değişkenin kategorilerine göre herhangi bir alt indise sahip değildir. Bunun anlamı tahmin edilen β parametresinin kategoriler arasında sabit olduğudur. Bu durum paralellik varsayımı olarak adlandırılır ve sıralı logit modellerinin en önemli varsayımını teşkil eder. Paralellik varsayımı Wolfe Gould ve Brant (1990) testleri yardımıyla sınanabilir. Bu testler sırasıyla benzerlik oranı ve Wald testlerinin yaklaşık versiyonlarıdır. Modellerin doğrudan tahmin edilmesi yerine, birbirinden bağımsız logit modellerinin tahmin edilmesi yoluyla test sonuçları elde edilir. Denklem (1)’de yer alan ve çalışmaya uyarlanmış x_i açıklayıcı değişkenler matrisinde bireye ait cinsiyet, eğitim durumu, aile ile birlikte yaşama, gelir durumu, din ile ilgi seviyesi ve sağlık durumu yer almaktadır.

4. Ampirik Bulgular

Sıralı logit modeli tahmin sonuçlarının gösterildiği Tablo 2’nin ilk sütunda, referans gruba göre tahmin edilen ve kişilerin öznel iyi oluşları üzerindeki etkisini oransal olarak ifade eden ‘odds ratio’ değerleri yer almaktadır. Logit modellerinden tahmin edilen katsayılar doğrudan yorumlanmaya uygun olmadıkları için çalışmada odds ratio ve marjinal etkiler hesaplanmış ve bu değerler yorumlanmıştır (İpek, 2020). Odds ratio sonuçlarına göre, erkeklerin kadınlara kıyasla öznel iyi oluşlarının yüksek olma olasılıkları yaklaşık %11 daha azdır. Eğitim seviyesine bağlı olarak öznel iyi oluş arasında doğrusal ilişki olmasa da okuryazar olmayan kişilere kıyasla her bir eğitim seviyesindeki kişilerin öznel iyi oluşlarının yüksek olma olasılıkları azalmaktadır. Bu durum eğitilmiş bireylerin yüksek farkındalığa sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça bireylerin yaşam memnuniyetlerinin azalması sonucu literatür ile de örtüşmektedir. Aileleri ile

yaşayanların yaşamayanlara kıyasla yüksek öznel iyi oluşa sahip olma olasılıkları %44 daha fazladır. Aile ile yaşamak yaşlıların diğer aile üyeleri tarafından hem fiziksel hem de psikolojik olarak desteklenmesini arttırmakta, bu durum da beklenildiği üzere öznel iyi oluş seviyelerinde artışlar yaratmaktadır. Sağlıkla öznel iyi oluş arasındaki ilişki ele alındığında, özellikle yaşlı gruplarda sağlık problemlerinin sık görülmesi, tedavi süreçlerinin uzaması, tedaviye erişimlerinin nispeten kısıtlı olması gibi etkenlerden dolayı yaşlıların sahip olduğu sağlık problemlerinin onların öznel iyi oluşu üzerinde ciddi yan etkiler doğurmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışmada sağlık problemi yaşamayanlara kıyasla yaşayanların yüksek öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı %45 daha az olduğu tahmin edilmiştir. Dini inanç ile çok ilgili olan bireylerin ilgisiz olanlara kıyasla yüksek öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı yaklaşık %80 daha fazladır. Son olarak, literatüre paralel olarak bireylerin gelirleri arttıkça yüksek öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı da artmaktadır.

Tablo 2’de orta sütunda sıralı logit marjinal etki sonuçlarına yer verilmektedir. Marjinal etkiler diğer değişkenler sabit tutulduğunda her bir öznel iyi oluş seviyesine göre öznel iyi oluşu etkileyen faktörün ortalamaya göre etkisini ölçmektedir. Erkeklerin kadınlara kıyasla ilk üç seviyede öznel iyi oluşa sahip olma olasılıkları artarken 4. ve 5. seviyede öznel iyi oluşa sahip olma olasılıkları azalmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça kişilerin 1. 2.ve 3. öznel iyi oluş seviyesinde olma olasılığı artarken, 4. ve 5. seviyede öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı azalmaktadır. Bu durum eğitim seviyesi artışı ile kişilerin farkındalıklarının artma eğiliminde olması ile açıklanabilir. Aileyle birlikte yaşama kişilerin 1. 2. ve 3. öznel iyi oluş seviyesinde olma olasılığını azaltırken 4 ve 5’te olma olasılığını arttırmaktadır. Türkiye özelinde ailesel ve kültürel bağların önemli bir etkiye sahip olduğu düşünüldüğünde eş veya çocuklarla birlikte yaşamının öznel iyi oluşu önemli derecede arttırdığı gözlemlenmektedir. Kişilerin sağlık sorunun olmaması 1., 2. ve 3. öznel iyi oluş seviyesinde olma olasılığını azaltırken, 4 ve 5’te olma olasılıklarını arttırmaktadır. Literatür ile paralel olarak elde edilen bu sonuç, yaşlı yetişkinlere ilişkin sağlık tedbirlerinin öncelikli olarak ele alınması gerektiğini doğrular niteliktedir.

Din ile ilgisiz olanlara kıyasla orta ilgili olan kişilerin 1., 2. ve 3. seviyede öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı azalırken 4 ve 5’te olma olasılığı artmaktadır. Aynı şekilde, din ile ilgisiz olanlara kıyasla dinle çok ilgili olanların 1., 2 ve 3. seviyede öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı azalırken 4 ve 5’te olma olasılığı artmaktadır. Çalışmada önceki çalışmalardan farklı olarak din ile ilgi seviyesinin sıralı kategorik değişken olarak oluşturulması nedeniyle etkilerin büyüklüğünün farklı olarak ölçülebilmesine olanak tanınmıştır. Son olarak beklentiler ve literatürle uyumlu olarak gelir seviyesi arttıkça 1., 2. ve 3. seviyede öznel iyi oluşa sahip olma olasılığı azalırken 4 ve 5’te olma olasılığı artmaktadır.

Tablo 2: Sıralı Logit Model Sonuçları

Sıralı Logit Model Tahminleri		Sıralı Logit Marjinal Etkiler Tahminleri					Parallellik Testi			
	Odds Oranı	Std Ht.	ÖİO=1	ÖİO=2	ÖİO=3	ÖİO=4	ÖİO=5	Chi ²	P>Chi ²	
Cinsiyet	Erkek									
	Kadın	0.8895***	0.0015	0.002***	0.010***	0.0105***	-0.021***	-0.006***	Referans kategori 1.58	0.664
Eğitim	Okur yazar değil									
	İlk okul	0.9704***	0.0017	0.001***	0.003***	0.004***	-0.005***	-0.002***	Referans kategori 4.04	0.257
	Orta okul	0.7009***	0.0024	0.006***	0.035***	0.042***	-0.066***	-0.017***	6.62	0.085
	Lise	0.8575***	0.0031	0.002***	0.014***	0.019***	-0.027***	-0.008***	4.92	0.178
Üniversite	0.9090***	0.0032	0.001***	0.009***	0.012***	-0.017***	-0.005***	1.64	0.651	
Aile ile Yaşıyor	Hayır									
	Evet	1.4428***	0.0028	-0.006***	-0.035***	-0.045***	0.068***	0.018***	Referans kategori 1.03	0.794
Gelir Durumu	0 - 1264									
	1265 - 1814	1.1966***	0.0028	-0.003***	-0.015***	-0.023***	0.030***	0.010***	Referans kategori 10.54	0.014
	1815 - 2540	0.8003***	0.0019	0.004***	0.022***	0.027***	-0.042***	-0.010***	9.79	0.020
	2541 - 3721	1.1511***	0.0027	-0.002***	-0.012***	-0.018***	0.024***	0.008***	2.84	0.417
3722+	1.0629***	0.0029	-0.001***	-0.005***	-0.008***	0.011***	0.003***	2.05	0.562	
Din ile İlgili	İlgisiz									
	Orta	1.4509***	0.0040	-0.007***	-0.040***	-0.042***	0.074***	0.015***	Referans kategori 1.28	0.733
	Çok İlgili	1.7931***	0.0039	-0.011***	-0.059***	-0.069***	0.112***	0.026***	1.68	0.642
Sağlık Sorunu	Yok									
	Var	0.5524***	0.0009	0.010***	0.057***	0.073***	-0.112***	-0.028	Referans kategori 4.51	0.212
	Kesme noktası 1	-3.7256***	0.0038							
	Kesme noktası 2	-1.5365***	0.0026							
	Kesme noktası 3	0.0408***	0.0025							
	Kesme noktası 4	3.3856***	0.0030							

Not. *** p<0.01 seviyesinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Denklem 2’de yer alan μ eşik değerlerini ifade eden kesme noktalarına ait sonuçları Tablo 2’de ilk sütunun en altında yer almaktadır. Eşik değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve her bir kategori için alt ve üst eşik değerlerin birine eşit olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece modelde birleştirilmesi gereken kategorilerin olmadığı kurulan kategorilerin tutarlı olduğu söylenebilir.

Son olarak Tablo 2’nin en sağ sütununda paralellik varsayımının sınındığı Brant testine ait sonuçlar yer almaktadır H_0 hipotezinin olasılık değeri 0.05’ten büyük ise paralellik varsayımının sağlandığı sonucuna ulaşılır. Modelde kullanılan her bir açıklayıcı değişken için hesaplanan Brant test sonuçlarına göre ortaokul eğitimi, gelir 2 ve gelir 3 kategorilerinde paralellik varsayımının ihlal edildiği görülmektedir. Model geneli için hesaplanan paralellik test sonuçları ise Tablo 3’ün üçüncü sütununda gösterilmektedir. Model geneli paralellik testleri olan Wolfe Gould ve Brant testlerinin her ikisinde de olasılık değerinin 0.05’ten yüksek olduğu ve bu nedenle modelin geneli için paralellik varsayımının sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Model uyum iyiliklerine dair sonuçlar Tablo 3’te birinci ve ikinci sütunda yer almaktadır. Sıralı logit (ologit) ve genelleştirilmiş sıralı logit (gologit) modellerine ait AIC ve BIC değerleri karşılaştırıldığında sıralı logit modelinin (ologit) daha düşük bilgi kriteri değerlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç modelde paralellik varsayımını ihlal eden değişkenler olsa dahi genelleştirilmiş sıralı logit (gologit) modelinin kurulmasına gerek olmadığına işaret eden bir diğer önemli sonuçtur (İpek, 2019).

Tablo 3: Model Testleri

Uyum İyiliği	İstatistik	Uyum İyiliği	İstatistik	p-değeri	Paralellik	Chi ²	P>Chi ²
Gözlem	1291	H-L	44.68	0.126	Wolfe Gould	50.64	0.100
Mc Fadden R ²	0.022	PR (chi2)	167.21	0.188	Brant	50.16	0.109
Cox-Snell R ²	0.048	PR (deviance)	150.20	0.526			
Cragg-Uhler R ²	0.054	Lipsitz	7.77	0.557			
AIC_ologit	2914.9	AIC_gologit	2940.8				
BIC_ologit	3002.7	BIC_gologit	3229.9				

Not: H-L: Hosmer-Lemeshov, PR: Pulkstenis-Robinson

Model uyum iyiliği hakkında bilgi veren pseudo R² değerlerinden olan Mc Fadden R², Cox-Snell R², Cragg-Uhler R² değerleri basit regresyon modellerindeki R² değerlerinden farklıdır ve farklı olarak yorumlanır. Daha çok model karşılaştırmasında kullanılmakla ve yüksek değere sahip olan modelin uyum iyiliğinin yüksek olduğu söylenebilmektedir. Çalışmada kullanılan model için hesaplanan pseudo R² değerleri önerilen 0.20 değerinden düşük olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle sıralı logit modellerinde model uyum iyiliğinin ölçülmesinde kullanılan Hosmer-Lemeshov, Pulkstenis-Robinson ve Lipsitz testlerine başvurulmuştur. Bu testler sıralı logit modelleri için özel olarak

geliştirilen testler olup hesaplanan olasılık değerinin 0.05'ten yüksek olması durumunda model uyum iyiliğinin sağlandığı sonucuna ulaşılır (Fagerland ve Hosmer, 2017, s.684). Söz konusu testlere ait hesaplanan olasılık değerlerinin tamamı 0.05 değerinden yüksektir ve kurulan model veri seti ile uyumludur.

5.Sonuç ve Değerlendirme

Dünya'da yaşam beklentisindeki artış ve doğurganlık seviyesindeki azalış küresel nüfusun yaş yapısında önemli bir değişim yaratmakta, bu da demografik yapıda dönüşümlerle sonuçlanmaktadır. Küresel artışa paralel olarak Türkiye'de de 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranının önümüzdeki yıllarda giderek artacağı öngörülmektedir. Bu nedenle yaşlı nüfusun sağlıklı yaşlanması için yaşlılara yönelik politikaların geliştirilmesi önem arz etmekle birlikte bir bütün olarak toplum refahının arttırabilmesi açısından da bu politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de etkisi yoğun olarak hissedilen COVID-19 salgın süreci de kırılgan gruplar arasında yer alan yaşlı gruba özgü politikaların oluşturulması gerekliliğini bir kez daha gündeme taşımıştır. Tüm bu nedenlerle, bu çalışmada Türkiye'de yaşayan yaşlı yetişkinlerin öznel iyi oluşlarına etki eden faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 2018 yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması Mikro Veri seti üzerinden sıralı logit yöntemi kullanılarak söz konusu belirleyicilerin etkisi analiz edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar yardımıyla yaşlı bireylerin sağlıklı ve mutlu yaşlılık dönemi geçirmeleri ile sağlıklı ve mutlu yaşlanan bir toplumun inşası için gerekli adımların atılmasına katkı sağlanması beklenmektedir.

Çalışmada yapılan analiz sonucunda yaşlılarda öznel iyi oluşu olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörün kötü sağlık durumu olduğu görülmüştür. Bu bulgu, sağlık hizmetinde, yaşlı nüfusun sadece fiziksel değil aynı zamanda öznel refahını da iyileştiren destek yöntemlerini de kapsaması gerektiğine işaret etmektedir. Yaşlı bireylerin evde bakım hizmeti ile genel sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması bu anlamda atılacak önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Yaşlıların öznel iyi oluşlarını olumlu yönde etkileyen diğer önemli faktörler ise sırasıyla gelir seviyesi, eğitim seviyesi, aile ile birlikte yaşama ve din ile ilgi seviyesidir. Beklentilere paralel olarak gelir seviyesinin artmasının öznel iyi oluş üzerindeki etkisi yüksektir. Yaşam boyu gelir hipotezi kapsamında yaşlılıkta gelir seviyesinin düşeceği ön görülmektedir. Bu nedenle yaşlılıkta gelir kayıplarının azaltılması adına çalışma döneminde tasarrufların teşvik edilmesi, emeklilik ikramiye ve aylıklarının iyileştirilmesinin yaşlıların öznel iyi oluşlarında önemli etkiler doğurması beklenmektedir. Aile ile birlikte yaşamanın yaşlıların öznel iyi oluşları üzerinde olumlu etkilerinin olduğu tahmin edilmiştir. Bu nedenle Türkiye özelinde geniş aile yapısı geleneksel olarak benimsenmiş olsa da yaşlıların aileleri ile yaşamalarının olası ekonomik maliyetlerinin azaltılması adına bakıcı ailelere maddi desteklemelerin sağlanmasına yönelik politikaların üretilmesi önerilmektedir.

Önceki çalışmalardan farklı olarak din ile ilginin sıralı kategorik değişken olarak oluşturulması neticesinde bu çalışmada din ile ilgi seviyesinin yaşlılarda öznel iyi oluş üzerindeki etkilerinin daha tutarlı tahmin edilmesi imkânına kavuşulmuştur. Din ile ilgi seviyesi arttıkça yaşlılarda öznel iyi oluş seviyesi artmaktadır. Dolayısıyla, yaşlılar için dini rehberlik hizmetleri ile inanç yerlerine erişilebilirliğin artırılmasının yaşlılarda öznel iyi oluşun artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Addai, I., Opoku-Agyeman, C. ve Amanfu, S. K. (2014), Exploring predictors of subjective well-being in Ghana: A micro-level study. *Journal of Happiness Studies*, 15(4), 869-890.
- Altay, B. ve Avcı, I. A. (2009) Huzurevinde yaşayan yaşlılarda özbakım gücü ve yaşam doyumu arasındaki ilişki, *Dicle Tıp Dergisi*, 36(4), 275–282.
- Andrew, F. M. ve Withey, S. B. (1976). Social indicators of well-being. New York and London. *Plenum*, 20 (31), 696-717.
- Andrews, F. M. (1974), Social indicators of perceived life quality. *Social indicators research*, 1(3), 279-299.
- Andrews, F. M. ve Stephen B. Withey. (1976), *Social indicators of well-being: Americans' perceptions of life quality*. Plenum Press, New York.
- Benfield, W. A. (2008), Determinants of poverty and subjective well-being. *Social and Economic Studies*, 57(3/4), 1-51.
- Beyaztas, F. Y., Kurt, G. ve Bolayir, E. (2012), Life satisfaction level of elderly people: a field study in Sivas, Turkey. *JPMA-Journal of the Pakistan Medical Association*, 62(3), 221.
- Brant, R. (1990), Assessing proportionality in the proportional odds model for ordinal logistic regression. *Biometrics*, 46(4), 1171–1178.
- Brown, P. H. ve Tierney, B. (2009), Religion and subjective well-being among the elderly in China. *The Journal of Socio-Economics*, 38(2), 310-319.
- Carandang, R. R., Shibanuma, A., Asis, E., Chavez, D. C., Tuliao, M. T. ve Jimba, M. (2020), “Are Filipinos aging well?”: determinants of subjective well-being among senior citizens of the community-based ENGAGE study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(20), 7636.
- Carmel, S., Raveis, V. H., O'Rourke, N. ve Tovel, H. (2017), Health, coping and subjective well-being: results of a longitudinal study of elderly Israelis. *Aging & Mental Health*, 21(6), 616-623.
- Chen, F. ve Short, S. E. (2008), Household context and subjective well-being among the oldest old in China. *Journal of Family Issues*, 29(10), 1379-1403.
- Chin, B. M., Hwa, Y. S. ve Eam, L. H. (2020), Income and subjective well-being: a case study, Kajian Malaysia. *Journal of Malaysian Studies*, 38(2).

- Cummins, R. A. (2002), The validity and utility of subjective quality of life: a reply to Hatton & Ager. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15(3), 261-268.
- Çelik, S. S., Çelik, Y., Hikmet, N. ve Khan, M. M. (2018), Factors affecting life satisfaction of older adults in Turkey. *The International Journal of Aging and Human Development*, 87(4), 392-414.
- D'Agostino, A., Grilli, G. ve Regoli, A. (2019), The determinants of subjective well-being of young adults in Europe. *Applied Research in Quality of Life*, 14(1), 85-112.
- Diener, E. (2005), Subjective well-being: the science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34.
- Diener, E., Sandvik, E., Pavot, W. ve Gallagher, D. (1991), Response artifacts in the measurement of subjective well-being. *Social Indicators Research*, 24(1), 35-56.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999), Subjective well-being: three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276.
- Fagerland, M. W., ve Hosmer, D. W. (2017). How to test for goodness of fit in ordinal logistic regression models. *The Stata Journal*, 17(3), 668-686.
- Fordyce, M. W. (1978), *Prospectus: The self-description inventory*. Edison Community College, Ft. Myers, FL.
- Güler, N. ve Akal, Ç. (2009). Quality of life of elderly people aged 65 years and over living at home in Sivas, Türkiye. *Türk Geriatri Dergisi*, 12(4), 181 - 189.
- Hassan, S. M. U., Hamid, T. A., Haron, S. A. ve Ibrahim, R. (2018), A systematic review on psychosocial determinants of elderly subjective wellbeing. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 9(6), 107-107.
- Iwarsson, S. ve Isacson, Å. (1997), Quality of life in the elderly population: an example exploring interrelationships among subjective well-being, ADL dependence, and housing accessibility. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 26(1), 71-83.
- Inal, S., Subasi, F., Ay, S. M. ve Hayran, O. (2007), The links between health-related behaviors and life satisfaction in elderly individuals who prefer institutional living. *BMC Health Services Research*, 7(1), 1-7.

- İpek, E. (2019). Türkiye’de obezitenin sosyoekonomik belirleyicileri. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (25), 57-70. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.536601>
- İpek, E. (2020), The costs of disability in Turkey. *Journal of Family and Economics Issues* (41), 229–237. <https://doi.org/10.1007/s10834-019-09642-2>
- İstatistiklerle yaşlılar, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2020-37227>. Erişim Tarihi: 28.04.2021.
- Jivraj, S. ve Nazroo, J. (2014), Determinants of socioeconomic inequalities in subjective well-being in later life: a cross-country comparison in England and the USA. *Quality of Life Research*, 23(9), 2545-2558.
- Kahneman, D. ve Krueger, A. B. (2006), Developments in the measurement of subjective well-being. *Journal of Economic perspectives*, 20(1), 3-24.
- Katz, R. (2009), Intergenerational family relations and subjective well-being in old age: a cross-national study. *European Journal of Ageing*, 6(2), 79-90.
- Lai, E. T., Yu, R. ve Woo, J. (2020), The associations of income, education and income inequality and subjective well-being among elderly in Hong Kong—a multilevel analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(4), 1271.
- Lau, A. L., Chi, I., Cummins, R. A., Lee, T. M., Chou, K. L. ve Chung, L. W. (2008), The SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) pandemic in Hong Kong: effects on the subjective wellbeing of elderly and younger people. *Ageing and Mental Health*, 12(6), 746-760.
- Lukaschek, K., Vanajan, A., Johar, H., Weiland, N. ve Ladwig, K. H. (2017), “In the mood for ageing”: determinants of subjective well-being in older men and women of the population-based KORA-Age study. *BMC Geriatrics*, 17(1), 1-9.
- McAuley, E., Blissmer, B., Marquez, D. X., Jerome, G. J., Kramer, A. F. ve Katula, J. (2000), Social relations, physical activity, and well-being in older adults. *Preventive Medicine*, 31(5), 608-617.
- Mhaoláin, A. M. N., Gallagher, D., Connell, H. O., Chin, A. V., Bruce, I., Hamilton, F. ve Lawlor, B. A. (2012), Subjective well-being amongst community-dwelling elders: what determines satisfaction with life? Findings from the Dublin healthy aging study. *International Psychogeriatrics*, 24(2), 316.

- Moreno-Agostino, D., de la Torre-Luque, A., de la Fuente, J., Lara, E., Martín-María, N., Moneta, M. V. ve Ayuso-Mateos, J. L. (2021), Determinants of subjective wellbeing trajectories in older adults: a growth mixture modeling approach. *Journal of Happiness Studies*, 22(2), 709-726.
- Noll, H. H. ve Weick, S. (2015), Consumption expenditures and subjective well-being: empirical evidence from Germany. *International Review of Economics*, 62(2), 101-119.
- Okun, M. A. ve Stock, W. A. (1987), Correlates and components of subjective well-being among the elderly. *Journal of Applied Gerontology*, 6(1), 95-112.
- Özer, M. (2004). A study on the life satisfaction of elderly individuals living in family environment and nursing homes. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(1), 33 - 36.
- Selim, S. (2008), Life satisfaction and happiness in Turkey. *Social Indicators Research*, 88(3), 531-562.
- Schimmack, U. ve Diener, E. (2003), Experience sampling methodology in happiness research. *Journal of Happiness Studies*, 4(1), 1-4.
- Schneider, G., Driesch, G., Kruse, A., Nehen, H. G. ve Heuft, G. (2006), Old and ill and still feeling well? Determinants of subjective well-being in ≥ 60 year olds: the role of the sense of coherence. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 14(10), 850-859.
- Soukiazis, E. ve Ramos, S. (2016), The structure of subjective well-being and its determinants: a micro-data study for Portugal. *Social Indicators Research*, 126(3), 1375-1399.
- Subaşı, F., Hayran, O. (2005) Evaluation of life satisfaction index of the elderly people living in nursing homes. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 41(1), 23-29.
- Tajvar, M., Arab, M. ve Montazeri, A. (2008), Determinants of health-related quality of life in elderly in Tehran, Iran. *BMC Public Health*, 8(1), 1-8.
- Tran, T. Q., Nguyen, T. Q., Van Vu, H. ve Doan, T. T. (2017), Religiosity and subjective well-being among old people: evidence from a transitional country. *Applied Research in Quality of Life*, 12(4), 947-962.
- TÜİK (2018). Yaşam Memnuniyeti Araştırması (YMA) Mikro Veri Seti, Ankara.
- United Nations (UN) (2020), Department of Economic and Social Affairs, Population Division, World Population Ageing 2020 Highlights: Living arrangements of older persons.

- Vlachos, G. S., Cosentino, S., Kosmidis, M. H., Anastasiou, C. A., Yannakoulia, M., Dardiotis, E. ve Scarmeas, N. (2019), Prevalence and determinants of subjective cognitive decline in a representative Greek elderly population. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 34(6), 846-854.
- Wang, X., Shang, X. ve Xu, L. (2011), Subjective well-being poverty of the elderly population in China. *Social Policy & Administration*, 45(6), 714-731.
- Wolfe, R. ve William G. (1998), An approximate likelihood-ratio test for ordinal response models. *Stata Technical Bulletin*, 7(42), 24-27.
- World Health Organization (WHO) (2020). *World health statistics monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. Geneva.
- Yaşlı nüfusun demografik değişimi (2020), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf>. Erişim Tarihi: 28.04.2021.
- Yeung, P. ve Breheny, M. (2016), Using the capability approach to understand the determinants of subjective well-being among community-dwelling older people in New Zealand. *Age and Ageing*, 45(2), 292-298.
- Zhou, Y., Zhou, L., Fu, C., Wang, Y., Liu, Q., Wu, H. ve Zheng, L. (2015), Socio-economic factors related with the subjective well-being of the rural elderly people living independently in China. *International Journal for Equity in Health*, 14(1), 1-9.

The Determinants of Subjective Well-Being of Older Adults in Turkey

Extended Abstract

1. Introduction

An increase in life expectancy and decrease in fertility levels in the world have created a significant change in the age distribution of the global population, which has resulted in transformations in the demographic structure. In parallel with this global trend, the proportion of the elderly population is increasing in Turkey, while the age distribution of children and young people is decreasing. This situation is one of the indicators implying Turkey's transition to a country with an elderly population.

With an increase in the world's elderly population rate, healthy aging, quality of life, and subjective well-being have become important issues for researchers. In recent years, subjective well-being, which has been accepted as a social indicator, has become one of the most important indicators of standard of living. Although the factors affecting the well-being of older adults have recently been examined in the literature, the number of studies conducted in Turkey has been limited.

This study aims to provide important evidence for policies ensuring that this vulnerable population has a healthy and happy old age by identifying the determinants of subjective well-being for the elderly population aged 65 and over residing in Turkey.

2. Data Set and Method

In this study, the Life Satisfaction Survey Micro Data Set provided by TurkStat for the year 2018 was used in determining the determinants of subjective well-being of older adults living in Turkey. The data set used in the analysis is annual cross-sectional and includes 1,291 observations of people aged 65 and over. When these 1,291 observations are weighted with the factor variable, which is the sample weight, they represent a total of 7,099,228 older adults.

The subjective well-being variable, which is the dependent variable, is a five-point categorical variable created in line with the answers given to the question "How happy are you when you think of your life as a whole?" in the questionnaire in the data set. The categorical variable indicating the increase in the happiness levels of the individuals was listed monotonically as 1: very unhappy; 2: unhappy; 3: moderate; 4: happy; and 5: very happy. The independent variables used in the study, which are gender, education level, living with family, health status, religiosity, and income level were determined in parallel with the relevant literature. Since self-reported subjective well-being is an ordered categorical variable, the ordered logit model is preferred in the study.

3. Empirical Results

Since logit model estimation coefficients are not practical for interpretation directly, odd ratios and marginal effects are estimated and interpreted to better understand the analysis results. According to the odds ratio results, the odds of having higher subjective well-being for men are approximately 11% lower than for women.

As education level increases, the probability of individuals being satisfied with their lives decreases. This result is consistent with the literature. The odds of having higher subjective well-being for older adults who live with their families are 44% higher than for those who do not. It has been estimated that the odds of having higher subjective well-being for households in good health are

45% less than for those in bad health. In addition, the odds of having higher subjective well-being for individuals who are deeply religious are approximately 80% higher than for those who are not. Finally, as expected, the probability of having high subjective well-being increases as income increases.

Marginal effects measure the effect of the factor affecting subjective well-being according to each subjective well-being level compared to the reference group when other variables are constant. Living with family decreases the probability of individuals being at the 1st, 2nd, and 3rd levels of subjective well-being. However, it increases the probability of being in the 4th and 5th levels. By establishing the level of interest in religion variable as ordered, it is possible to measure the magnitude of the effects differently. Older adults with moderate interest are less likely to have subjective well-being at the 1st, 2nd and 3rd levels, while their probability of being at the 4th and 5th levels increases. Likewise, those who are very religious are less likely to have subjective well-being at the 1st, 2nd, and 3rd levels, while the probability of them being at levels 4 and 5 increases.

Conclusion

In the study, it was found that the most important factor negatively affecting the subjective well-being of the elderly is poor health. This finding indicates that health care policies should include implementations targeting an improvement in the physical health and subjective well-being of the elderly population. Facilitating elderly people's access to home care services and general health services could be an important step in this regard. It was also determined that the most important factors positively affecting the subjective well-being of the elderly are income level, education level, living with family, and interest in religion. In addition, the effect of increasing income level on subjective well-being is high. The lifecycle income hypothesis assumes that income level decreases in old age. Encouraging savings and improving retirement bonuses and pensions will reduce income losses in old age and will positively affect the subjective well-being of the elderly. Moreover, since extended family households are traditionally adopted in Turkey, it is recommended to provide financial support to extended families to reduce the possible economic burden of seniors' living expenses. Finally, increasing the accessibility of religious guidance services and places of faith for the elderly might contribute to improving the subjective well-being of the elderly.